

Poniższe uwagi zostały opracowane na prośbę ZG SNaP i przesłane 1. czerwca 2008 roku do władz Stowarzyszenia. Będą ono stanowić podstawę sformułowania stanowiska SNaP w sprawie projektowanej przez MEN reformy programowej.

To wstępne spostrzeżenia, otwarte na Wasze sugestie, napisane po pierwszym czytaniu materiałów zamieszczonych na stronie internetowej Ministerstwa, stanowiące raczej zachętę do dyskusji niż pełne, przemyślane stanowisko. Zachęcamy wszystkich polonistów (także niestowarzyszonych w SNaP) do przesyłania nam (pod adresem e-mail szkolna@op.pl) swoich głosów w sprawie nowej koncepcji szkolnej polonistyki.

Uwagi w sprawie projektu reformy programowej systemu edukacji

opracowane przez Strzebiński – Wrocławski Oddział SNaP

1. Ocena ogólnych założeń reformy

A) Pozytywna ocena

- ☞ Wprowadzenie trzech wariantów kształcenia (obowiązkowego, rozszerzającego i uzupełniającego) i związana z tym nowa organizacja pracy uelastyczni proces edukacji, wprowadzając wariantowość, większą możliwość rozwijania zdolności zainteresowań. Zwłaszcza za trafny pomysł uważamy pogłębione kształcenie absolwenta szkoły kończącej się maturą w zakresie wybranych przedmiotów oraz rzeczywiste umożliwienie rezygnacji na końcowym etapie edukacji z obowiązkowego ogólnego kształcenia w zakresie niezwiązanym z kierunkiem projektowanych studiów i zainteresowaniami
- ☞ Dążenie do poprawy efektów kształcenia na dwu ostatnich etapach kształcenia.
- ☞ Projektowane dostosowanie egzaminów zewnętrznych do pełnienia funkcji diagnostyczno- prognostycznych i elementu mierzenia jakości pracy szkoły.
- ☞ Terminarz wprowadzenia reformy.
- ☞ Zakup nowych podręczników dla uczniów, którzy rozpoczynają naukę w zreformowanej szkole (I klasa sp i I klasa gimnazjum).
- ☞ Ścisłejsze programowe połączenie dwu ostatnich etapów kształcenia.
- ☞ Dwuetapowy charakter egzaminu maturalnego (oddzielenie obowiązkowej części podstawowej od rozszerzonej).

B) Negatywna ocena

- ☞ Nie do końca jasne przedstawienie organizacji trzech wariantów kształcenia w szkołach gimnazjalnych i ponadgimnazjalnych. Niektóre założenia uzyskiwania wariantowości wydają się nierealne, zwłaszcza w małych szkołach, placówkach usytuowanych z dala od centrów kulturowych.
- ☞ **Brak jasnej informacji dotyczącej formuły i treści egzaminów kończących dany etap edukacyjny** (zwłaszcza egzaminu gimnazjalnego i matury), co może spowodować, że podniesienie jakości i efektywności kształcenia pozostanie w deklaracjach. Wiadomo, że zakres i sposób egzaminowania wymusza zakres i sposoby kształcenia. **Bez widocznej ścisłej korelacji między podstawą programową i organizacją pracy w szkole a egzaminem końcowym założeń reformy nie da się zrealizować.**

- ☞ **Brak wyraźnego powiązania** (m.in. w zakresie organizacyjnym, typu egzaminowania) **między gimnazjum a szkołami ponadgimnazjalnymi**, co jest wadą obecnego systemu szkolnego i powoduje poważne trudności w programowym powiązaniu dwu ostatnich etapów kształcenia w fazie realizacji.
- ☞ Brak podjęcia próby wprowadzenia (choćby częściowo) bonu edukacyjnego i połączonej z nim rezygnacji z zasady rejonizacji w gimnazjach. Gimnazja rejonowe to jedna z przyczyn niskiego poziomu kształcenia i narastających problemów wychowawczych w większości z nich. Ponadto bon edukacyjny mógłby się – z korzyścią dla uczniów – przyczynić do większego rozwoju dobrych szkół prywatnych i społecznych.
- ☞ Brak wyraźnych zasad dotyczących wyboru programów i podręczników budzi wątpliwości, że i tak znaczące ograniczenia w możliwości wolnego wyboru tych materiałów pomocniczych przez nauczycieli (dokonane przez MEN za rządów PiS) zostaną utrwalone bądź poszerzone.
- ☞ Poważny niepokój budzi nieprzemysłany pomysł wprowadzenia sześciolatków do szkół. Brakuje odpowiedniego zaplecza, bazy, nauczycieli, pedagogów, narzędzi badawczych. Nie ma żadnego uzasadnienia, oprócz oszczędności finansowych, dla likwidowania zerówek w przedszkolach. Decyzja jest odgórną i nie ma żadnego poparcia społecznego (patrz: akcja *ratuj maluchy*).

2. Ocena założeń programowych w zakresie uczenia języka polskiego w szkole podstawowej.

A) Pozytywna ocena

- ☞ **„Szczęśliwa zmiana absurdalnego zestawu lektur** obowiązujących od września 2007 (np. *Stara baśń*, *Wspomnienia niebieskiego mundurka*) i wprowadzenie pewnego stopnia dowolności (cztery lektury w każdej klasie do wyboru).
- ☞ Zdrowy **rozsądek w doborze listy lektur – wszystkie dostosowane do poziomu II etapu edukacyjnego.**
- ☞ Mniejsze rozdrobnienie podstawy programowej: cele, treści, zadania, osiągnięcia.

B) Negatywna ocena

- ☞ **Zdecydowanie za mało godzin** (15 godz. na cały etap) przeznaczonych na przedmiot: język polski. Szeroko rozumiane wychowanie językowe stanowi filar nauczania wszystkich przedmiotów. Bez umiejętności czytania ze zrozumieniem i wypowiedzania się w mowie i piśmie uczniowie nie radzą sobie ze wszystkimi przedmiotami szkolnymi i w sytuacjach życiowych. Przypominamy, że pierwsza podstawa programowa z II 1999 r., wskazywała jako lektury obowiązkowe tylko 8 pozycji! Teraz w takiej samej siatce godzin będzie ich 12!
- ☞ Dotkliwy **brak hierarchizacji wymagań szczegółowych** (przynajmniej wyodrębnienia dwóch poziomów: podstawowego i ponadpodstawowego).
- ☞ **Brak pomysłu i propozycji, co robić z uczniami, którzy aktualnie są w IV klasie i z tymi, którzy od września rozpoczną naukę w klasie IV.** Obowiązuje ich podstawa programowa wprowadzona w VIII 2008 r. – bez *Akademii Pana Kleksa* i ze *Starą baśnią*, *Wspomnieniami niebieskiego mundurka*, i z 15 lekturami (bez wyboru).
- ☞ Zbyt krótka lista lektur do wyboru. Upominamy się o polskich autorów: S. Lema, *Opowieści o pilocie Pirsie* albo *Bajki robotów*, B. Prusa, *Z legend dawnego Egiptu*, K. Makuszyńskiego, *Szatan z siódmej klasy*.

- ☞ Proponujemy dopisanie do Erica-Emmanuela Schmitta *Oskar i Pani Róża* drugiej książki do wyboru: *Dziecko Noego*.
- ☞ **Brak w materiale lekturowym wybranych tekstów biblijnych** (np. o stworzeniu świata, człowieka; wybranej przypowieści), brak dopowiedzenia przy wyborze pieśni patriotycznych – w tym polskiego hymnu.
- ☞ **Bardzo ograniczone kształcenie językowe** (zaniedbywane na każdym etapie edukacji), brak fonetyki (odróżnia spółgłoskę od samogłoski, głoskę ustną i nosową, twardą – miękką, dźwięczną i bezdźwięczną), choć ma tę wiedzę wykorzystywać „w razie potrzeby” (II.2.13.); brak słowotwórstwa (wyraz podstawowy i pochodny, rodzina wyrazów, wyrazy pokrewne; zdrobnienie, spieszczenie, zgrubienie); brak kategorii trybu, aspektu czasownika, odróżnienia liczebnika głównego od porządkowego.
- ☞ Brak umiejętności korzystania ze słownika wyrazów obcych (II.1.14.)
- ☞ Wyraźny brak zdania: *Za rozwój języka w mowie i piśmie (w tym za zasób pojęć, ortografię i estetykę zapisu) odpowiedzialni są wszyscy nauczyciele niezależnie od posiadanej specjalności.*
- ☞ Zdecydowanie za mało aksjologii, **brak wskazanego systemu wartości** (w poprzedniej podstawie cały wstęp poświęcony był sprawom wychowania, wskazaniu wartości: dobra, prawdy, piękna, sprawiedliwości, tolerancji, szacunku dla inności; rozpoznawania wartości moralnych i dokonywania ich wyborów.

3. Ocena założeń programowych w zakresie uczenia języka polskiego w gimnazjum.

A) Pozytywna ocena

- ☞ Zauważenie potrzeby **spójności** między kolejnymi etapami edukacyjnymi.
- ☞ Wariantywność kształcenia, choć wariant uzupełniający „zajęć dostosowanych do szczególnych potrzeb edukacyjnych ucznia” jest sformułowaniem o dużym stopniu ogólnikowości – brak w dostępnych materiałach rozwinięcia tej informacji.
- ☞ Czytelne i przejrzyste wymagania szczegółowe rozpisane **na trzy obszary** umiejętności.
- ☞ Dobrze, że z obszaru *odbioru* (obecnego: patrz standardy) wyodrębniony został dział *analizy i interpretacji tekstów kultury*.
- ☞ Ważny zapis (2.3) o tworzeniu samodzielnych wypowiedzi obligujący do postawy twórczej, premiujący różnorodność, a nie sztamę.
- ☞ **To dobrze, że standardy zostaną umieszczone przy podstawie programowej, uniknie się wtedy wielu nieporozumień.**
- ☞ Podoba nam się założenie zwiększenia możliwości indywidualizacji kształcenia. Niestety, zapis nie jest na tyle przejrzysty, konkretny, aby być spokojnym, że nie pozostanie (jak dotąd bywało) w sferze dobrych życzeń. Realizacja tego zapisu wymaga wielu nakładów finansowych – nie można stale liczyć na dobrą wolę nauczycieli.
- ☞ To dobrze, że wreszcie mówi się o bazie, wyposażeniu polskiej szkoły, zanim podejmie się działania reformatorskie. Niestety, bez bibliotek, komputerów, czytelni, pracowni multimedialnych, bogatego wyposażenia bibliotek te wszystkie założenia **MOŻNA MIĘDZY BAJKI WŁOŻYĆ**.
- ☞ Wyraźne wskazanie na aksjologiczne aspekty pracy na lekcjach języka polskiego.
- ☞ **Racjonalne, przyjazne nauczycielowi i uczniom podejście do problemu lektur szkolnych - pozwala na dużą swobodę w doborze lektury.**

B) Negatywna ocena

- ☞ Niepokoi fakt, że w sprecyzowanych obszarach wymagań podkreśla się umiejętności, natomiast **marginalizuje wiedzę**, która do nabycia tychże umiejętności jest przecież niezbędna. W zapisie projektu podstawy programowej mowa jest jedynie o wykorzystaniu wiedzy i kontekstów. Według nas zapis wymagań powinien **również werbalizować zakres wymaganej wiedzy - koniecznej do uzyskania oczekiwanych umiejętności**. W wypadku wskazania jedynie na umiejętności **marginalizuje** się fakt konieczności zdobycia wiedzy w danym poziomie edukacyjnym, a to prowadzi zarówno do zaburzenia w odczytaniu wymagań, jak i w ich realizacji. Z zapisu, który nie uwzględnia wszystkich obszarów działań uczniowskich, nie wynika też realna potrzeba ilości jednostek lekcyjnych, co sprowadzi te wymagania jedynie do poziomu życzeniowego, jak to zwykle w historii naszych reform bywa.
- ☞ Niejasno przedstawia się siatka godzin – według mnie dwanaście godzin, czyli **4 godziny w tygodniu to zdecydowanie za mało, by realizować tak ambitny plan**.
- ☞ **Wymagania nie uwzględniają ćwiczeń z zakresu ortografii**, pewnie optymistycznie zakładając, że uczniowie gimnazjum zdobyli już odpowiedni pułap umiejętności ortograficznych. Tymczasem jest to ten rodzaj umiejętności, któremu w gimnazjum powinno się poświęcić jeszcze dużo czasu.
- ☞ Aby zrealizować założenia, które zostały przedstawione w projekcie, należałoby uwzględnić jeszcze jedną istotną kwestię – kwestię dobrze płatnej, wykwalifikowanej kadry oraz realnych godzin pracy nauczyciela, a nie tylko pensum. Nieuwzględnienie tych, prawie zawsze pomijanych, aspektów organizacyjnych może również mieć wpływ na efekty wdrażania reformatorskich zadań.

4. Ocena założeń programowych w zakresie uczenia języka polskiego w liceum i technikum.

A) Pozytywna ocena

- ☞ **Wyraźne oddzielenie uczniów realizujących język polski i zdających maturę na poziomie podstawowym od tych, którzy realizują program na poziomie rozszerzonym i w tym zakresie podchodzą do egzaminu**. Obecnie przygotowanie uczniów do poziomu rozszerzonego z języka polskiego jest utrudnione, bo nawet w klasach o nachyleniu humanistycznym często większa grupa uczniów zdaje maturę na poziomie podstawowym niż rozszerzonym.
- ☞ Jasny, przejrzysty, nastawiony na umiejętności zapis wymagań szczegółowych (na poziomie podstawowym cieszy duża liczba wymagań dotyczących języka i stylistyki).
- ☞ **Podział obowiązujących lektur na teksty czytane w całości i we fragmentach**.
- ☞ W formułowaniu zestawu lektur położenie większego niż dotychczas nacisku na literaturę XX/XXI wieku.
- ☞ **Otwarta formuła spisu lektur** (dużo tekstów do wyboru przez nauczyciela).

B) Negatywna ocena

- ☞ Brak informacji o szczegółowych zasadach realizacji zajęć z polskiego na poziomie ogólnym, rozszerzonym, uzupełniającym (?). Czym na przykład będzie się różnił sposób nauczania języka polskiego i zasady organizacyjne w klasie I od sposobu i zasad w klasie II i III liceum?

- ☞ **Niejasny sposób łączenia programu liceum i gimnazjum**, także ze względu na treści sprawdzane przez egzamin (np. jaka wiedza i które umiejętności nabyte w gimnazjum będą sprawdzane zarówno na egzaminie gimnazjalnym, jak i maturalnym); sposób opisywania zdolności i umiejętności ucznia gimnazjum na świadectwie ukończenia gimnazjum i świadectwie egzaminacyjnym (liczba punktów za poszczególne części egzaminu przy jego ponadprzedmiotowym charakterze daje zbyt ogólny obraz).
- ☞ **Brak korelacji między rodzajem wymagań szczegółowych w gimnazjum i szkole ponadgimnazjalnej.** Na III etapie są to niemal czyste umiejętności, a na IV jednak (i słusznie!) połączone ze zdobyciem pewnej wiedzy.
- ☞ **Brak informacji o formie i zasadach szczegółowych egzaminu maturalnego** – jakie zmiany są planowane oprócz podziału na dwie części. Zwłaszcza niepokój budzi zupełny brak informacji na temat formy egzaminu ustnego. W naszym przekonaniu należałoby wyraźnie dookreślić formę tego egzaminu (aby prezentacja oraz rozmowa mogła sprawdzać umiejętność budowania dłuższej, przygotowanej wypowiedzi ustnej o charakterze perswazyjnym oraz umiejętność prowadzenia dyskursu), a także szczegółowe zasady jego oceniania. Rangę i porównywalność tego egzaminu może podnieść tylko spowodowanie jego ocenianie przez egzaminatorów zewnętrznych (przynajmniej w części rozszerzonej – aby także on mógł być przepustką na studia humanistyczne).
- ☞ **Brak informacji o różnicy między celami i zakresem egzaminu ustnego na poziomie podstawowym i rozszerzonym.** Na poziomie podstawowym także ważne jest podniesienie rangi egzaminu ustnego, aby mógł liczyć się przy staraniu absolwenta liceum i technikum o przyjęcie na każde studia (także ekonomiczne czy politechniczne). Egzamin ten powinien przede wszystkim sprawdzać ważne w każdym zawodzie i na każdym studiach umiejętności – wystąpienia publicznego, przygotowywania (przy pomocy różnych źródeł informacji) i przedstawiania dłuższej wypowiedzi ustnej, autoprezentacji.
- ☞ Mimo pewnego odchudzenia **przeladowany spis lektury obowiązkowej do omówienia w całości na poziomie podstawowym.** Uważamy, że **więcej tekstów na tym poziomie powinno być przeznaczone do czytania we fragmentach.** Jeśli tak się nie stanie – polonistyka szkolna w dalszym ciągu będzie nastawiona na wiedzę o lekturze, a nie umiejętność jej czytania i rozumienia.
- ☞ **Brak zastrzeżenia o konieczności zmieniania w Wymaganiach egzaminacyjnych lektur do wyboru** (np. co dwa lata) i wskazaniu lektur do wyboru, których w *Wymaganiach egzaminacyjnych* nie można obligatoryjnie dookreślać. W przeciwnym wypadku wybór lektur przez nauczyciela i ucznia nadal będzie fikcją – tak, jak to się dzieje obecnie.

W imieniu Strzełińsko- Wrocławskiego Oddziału SNaP opracowały:

Alicja Badowska

Małgorzata Kryszkiewicz

Grażyna Kulesza

Elżbieta Skotnicka